

UNITAT DIDÀCTICA PRIMÀRIA

SEGON CICLE

Carmelina Sánchez-Cutillas

Carmelina Sánchez-Cutillas

SEGON CICLE D'EDUCACIÓ PRIMÀRIA

Carmelina Sánchez-Cutillas (Madrid, 1927 - València, 2009) és una de les escriptores més interessants de la nostra cultura contemporània. Fou historiadora, poeta i narradora al llarg de la segona meitat del segle xx.

Des de molt menuda va ser una persona apassionada pels llibres, les biblioteques i les històries antigues que li contava el seu avi. El seu llibre més important és un recull de narracions de la seua infantesa a Altea (la Marina Alta), *Matèria de Bretanya*, i va escriure diversos llibres de poemes i d'història.

1. PARLEM-NE:

© Fotografia: Luís del Romero Sánchez-Cutillas, La meua cambra més estimada. Ed Vincle, 2020

Carmelina amb el seu avi a la casa d'Altea.

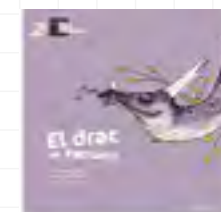
L'avi de Carmelina, Francesc Martínez i Martínez, era una persona apassionada per la història i les tradicions de la seua terra, Altea, i li contava a Carmelina llegendes i històries de reis i reines... Segur que a vosaltres us han contat alguna rondalla o alguna llegenda.

—Qui us les conta?

—Quina és la vostra rondalla preferida?

—Coneixeu alguna llegenda?

Aneu a la biblioteca i cerqueu algun llibre de rondalles o de llegendes, com ara les Rondalles d'Enric Valor o La llegenda del drac, d'Alícia Casanova.

Feu una llista amb els títols de les rondalles que recordeu o que heu trobat.

Si us ve de gust, podeu escoltar Carles Cano contant [El drac del Patriarca](#)

2. CARMELINA SÁNCHEZ-CUTILLAS

Carmelina Sánchez-Cutillas i Martínez del Romero va nèixer a Madrid l'any 1927, i després d'una curta estada a Barcelona, visqué la seua infantesa entre València i Altea (Marina Baixa), ciutat que després seria l'escenari del seu llibre més celebrat. Era neta de l'historiador Francesc Martínez i Martínez, la persona que més va influir en l'escriptora, ja que de ben menuda es va veure envoltada de llibres, de col·leccions arqueològiques, de tapissos, d'antiguitats i de meravelles de tota mena.

Estudià Filosofia i Lletres a la Universitat de València. Casada i amb quatre fills, aviat començà a col·laborar en la secció cultural del diari Levante, amb articles d'història i literatura medieval.

Pertany a la generació de poetes valencianes de postguerra, juntament amb Maria Ibars, Matilde Llòria o Maria Beneyto, entre altres.

És autora dels reculls poètics *Un món rebel* (1964), *Conjugació en primera persona* (1969), *Els jeroglífics i la pedra de Rosetta* (1976) i *Llibre d'Amic e Amada* (1980); també del volum de narracions *Matèria de Bretanya* (1976, premi Andròmina 1975) i dels estudis *Lletres closes de Pere el Cerimoniós endreçades al consell de València* (1967) i *Don Jaume el Conquistador en Alicante* (1958), així com de diversos articles i comunicacions; també va publicar la biografia del seu avi, *Francisco Martínez y Martínez. Un humanista alteano* (1866-1946) (1974)...

Carmelina Sánchez-Cutillas morí a València l'any 2009.

L'any 2020 L'Acadèmia Valenciana de la Llengua la declara "escriptora de l'any".

ESCRIVIM

1. Comprova que ho saps: marca la casella amb la resposta correcta:

En quin any va nèixer Carmelina?	1430	1927	2017
Quin era el nom del seu avi?	Francesc	Enric	Alfons
En quina ciutat va nèixer?	Barcelona	Madrid	València
Va estudiar...	Filosofia i Lletres	Història	Infermeria
El seu primer llibre de poemes es titula	Llibre d'Amic e Amada	Matèria de Bretanya	Un món rebel
Va guanyar el premi Andròmina amb el recull	Matèria de Bretanya	Don Jaume el Conquistador en Alicante	Conjugació en primera persona

2. Sembla que s'han desordenat aquestes fotografies de l'àlbum de fotos de Carmelina. Ordena-les per ordre cronològic perquè tornen a estar al seu lloc. Només has de posar el número d'ordre en el quadre que corresponga:

Amb el seu marit a València.

Carmelina amb els seus germans.

Carmelina i els seus germans en la casa d'Altea.

L'autora en una entrevista.

Quan era jove, als anys 40.

Recollint olletes a la platja Altea.

Amb altres escriptors valencians.

Carmelina amb el seu avi a la casa d'Altea.

3. Observa dues portades publicades del mateix llibre on Carmelina comparteix fotografia amb unes altres persones.

Editorial 3i4, 1976

Edició commemorativa Acadèmia Valenciana de la Llengua. 2020

- Qui creus que poden ser les personetes que acompanyen Carmelina a les fotografies?
- Creus que Carmelina és la xiqueta que està encerclada a les imatges amb una línia roja? Per què?
- Quina edat tindria en una i altra fotografia?
- Observa la portada del primer llibre. Quin nom posaries a les xiquetes de la fotografia? Escribeu-los:
- Què fan? Imagina la situació en què es troben i escriu la conversa que tenen a la teua llibreta.
- I a la segona, què fa la colla pujada en una reixa? Perquè hi han pujat? Per jugar a "tocar i parar" o per veure la mar?

4. Organitza les paraules desordenades i coneixeràs el nom de cinc obres de l'autora:

1. rebel Un món (1964)
2. Lletres closes de consell el Cerimoniós al Pere endreçades de València (1967)
3. persona primera Conjugació en (1969)
4. i la pedra Els jeroglífics de Rosetta (1976)
5. Bretanya de Matèria (1976)

3. LLEGIM CARMELINA.

Contagiada per l'afició de l'avi als llibres, a la història i a les rondalles i pel gust per la lectura de la família, Carmelina començà a llegir quan era molt menuda. I després, quan ja es va fer gran, va dedicar-se a investigar en els arxius històrics i a escriure.

"No comprenc com la gent pot viure sense llibres. Per a mi la lectura és la força que em dona la vida. Podria viure amb un rosegó de pa, però amb llibres. Vaig dependre a llegir sent molt xicoteta, no per intel·ligència, sinó per curiositat de conèixer altres persones, altres mons, altres cultures. Segurament jo era massa tastaolletes, massa tafañera. Per això us demane que vosaltres sigueu tan tafañers com jo, i que trobeu als llibres la font de la vida."

Luis del Romero Sánchez-Cutillas,
La meva cambra més estimada, ed.Vincle (2020)

El seu llibre més popular fou *Matèria de Bretanya*, publicat el 1975, que va ser una espècie de best seller en el seu moment. A més, va publicar diversos llibres de poemes, textos d'investigació històrica i més d'un centenar d'articles en revistes.

- Llig aquest fragment de la *Matèria de Bretanya*: us agrada més a vosaltres?

LA MESTRA CANTARRANA

"He començat a pensar una mica en aquells anys passats i tal com vaig pensant tornen a mi els records (...) Jo caminava ploriquejant i Maria Ronda em duia mig a rossegons i ben agafada d'una mà i de l'altra mà portava la meua cadireta de boga. En aplegar al Portal Nou (...) ens trobàrem la tia Mariàngela la Canària, i va preguntar quina cosa em passava i la **mainadera** li digué que em portava a la costura de la mestra Cantarrana i jo no volia anar-hi.

(...)

L'escola de les xicones més *fadrinetes* es deia costura i la mestra era donya Rosita i elles no feien mai campana, i per anar-hi portaven batetes blanques de cotó i no calia que es dugueren la cadira de sa casa.

Al poble també hi havia moltes costures de tenir cura dels *xicotius*, i el mateix anaven nens com nenes. Però les mestres aqueixes no eren mestres de debò i eren dones només, i en aplegar dilluns cascuna mare li pagava a la mestra, que no ho era, dos quinzets per tenir cura del seu fill, i tots s'havien de dur cada dia la *cadireta* per seure.

(...)

A vegades la mestra Cantarrana ens feia resar massa, i en acabant, per llevar-nos l'**ensopiment** del **rés**, ens explicava coses molt boniques. Deia que la lluna era feta de trossets de miralls i era l'estatge d'un *vellet* que sempre duia un feix de llenya seca a l'esquena, i que quan la lluna era sencera, bé, però quan era una **llesca** de lluna a punt d'anar-se'n a l'altra banda del món, el vellet amb prou feines podia romandre. I les estrelles eren les *finestretes* del cel, per on els àngels ho tafanejaven tot. I els núvols eren dolços perquè els feien de sucre, com aquell cotó de sucre que venien al porrat de Sant Miquel.

El Dimarts Sant tots els menuts de la costura li van portar el punt a la senyora mestra, i jo també vaig anar amb la meua *cistellet* ben plena d'ous i de farina i de sucre. Però d'un any enllà em van tancar a un col·legi a ciutat, i un dia li vaig contar a una monja allò que sabia de la lluna i el vell, i dels estels i els núvols, però la monja s'avalotà i va **avalotar** la comunitat, i totes deien «Señor, cuánta incultura». Després em preguntaven qui m'havia ficat al cap aqueixes barbaritats. Tanmateix, no vaig voler parlar de la mestra Cantarrana, sempre **aixoplugant** nens en la seua costura com una mena de mare o com una mena de lloca. I no sé com ho van fer, però a poc a poc m'ho esborraren tot de la memòria."

Matèria de Bretanya, ed. 3i4

PARLEM-NE

- Recordeu la primera vegada que vau anar a escola? Quants anys teníeu?
- Era una escoleta o una guarderia?
- Us agradava anar-hi? Pregunteu a la mare o al pare com us comportàveu, si també us duien “mig a rossegons” o hi caminàveu amb alegria.
- Quin és el tema de la narració? Què ens vol dir l'autora:
 - Parlar de la mestra Cantarrana.
 - Contar-nos com era l'escola quan era menuda.
 - Que quan va entrar al col·legi de la ciutat deixaren d'ensenyar-li coses importants.
 - Que li agradava més el col·legi de monges que l'escola de la mestra Cantarrana.

ESCRIVIM

1. Quin significat correspon a cadascuna de les paraules? Busca-les al diccionari, si cal.

Aixoplugar:

- ☐ Posar a cobert de la pluja.
- ☐ Receptacle de fusta o d'altra matèria sòlida.
- ☐ Animal de sèquia.

Avalotar:

- ☐ Passar per damunt (d'alguna cosa) d'un bot.
- ☐ Fer moviments com executant un ball, generalment com a expressió d'alegria.
- ☐ Armar rebombori, bullici, agitació

Ensopiment:

- ☐ Diversió.
- ☐ Acció d'ensopir-se, d'adormiscar-se.
- ☐ Fer sopes.

Mainadera:

- ☐ Que li agrada manar
- ☐ Caragol menut i blanquínos.
- ☐ Persona que treballa cuidant xiquets.

Rés:

- ☐ Oració, pregària
- ☐ Escàs. Que no arriba de molt al tant que caldria.
- ☐ Cap cosa.

2. Contesta les qüestions següents:

- Quin és el nom de la mainadera de Carmelina?

☐ Maria Ronda ☐ Mestra Cantarrana ☐ Donya Rosita

- Què portava Maria Ronda de la mà??

☐ Regals ☐ una pilota ☐ una cadireta de boga ☐ Llibretes

- Com se sent Carmelina quan la porten de la mà “a costura”?

☐ Contenta ☐ Avorrida ☐ Trista

- Amb qui s'hi troba?

☐ Amb Maria Ronda ☐ Amb un gos ☐ Amb la tia Mariàngela la Canària

3. Ordena alfabèticament aquestes paraules:

record, mestra, costura, campana, mare, poble, xicona, aixoplugar, llesca, vell.

1.		6.	
2.		7.	
3.		8.	
4.		9.	
5.		10.	

4. La llengua que utilitza l'autora és una llengua familiar i afectiva perquè els records que li evoca la mestra Cantarrana són uns records dolços i estimats. Observa aquestes paraules:

xicotius, trossets, vellet, finestretes, cistelleta

Són diminutius. Els diminutius són paraules que s’han format a partir d’una paraula original (un lexema) i un sufix diminutiu (-et, eta, ets, etes), com ara vell-et. Li donen a la llengua eixe aspecte afectiu que caracteritza *Matèria de Bretanya*.

- Completa la graella amb la forma original de la paraula:

	Paraula original		Paraula original
batetes	bata	cistelleta	
trossets		finestretes	
vellet		xicotiu, xicotet	

I ara pensa un poc quines són les paraules amb diminutiu que més utilitzes, i escriu-les a sota:

5. A més de l’ús dels diminutius, l’autora utilitza en el text algunes **figures literàries**, com les metàfores i les comparacions, que aporten al text una dimensió poètica que caracteritza l’estil de Carmelina. Torna a llegir el fragment:

“Deia que la lluna era feta de trossets de miralls i era l’estatge d’un vellet que sempre duia un feix de llenya seca a l’esquena, i que quan la lluna era sencera, bé, però quan era una llesca de lluna a punt d’anar-se’n a l’altra banda del món, el vellet amb prou feines podia romandre. I les estrelles eren les finestretes del cel, per on els àngels ho tafanejaven tot. I els núvols eren dolços perquè els feien de sucre, com aquell cotó de sucre que venien al porrat de Sant Miquel”

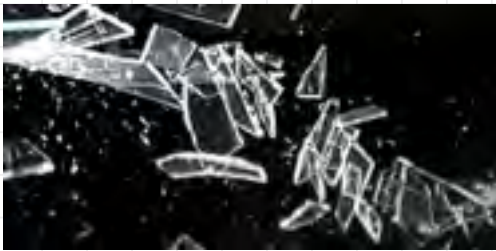
Matèria de Bretanya, ed. 3i4

- A quina fase de la lluna es refereix “quan era una llesca de lluna a punt d’anar-se’n a l’altra banda del món”?

- Per què diu que la lluna era feta de trossets de miralls?

- ☐ Perquè si la toques et talla.
- ☐ Perquè és brillant, com els miralls.
- ☐ Perquè si la mires t’hi reflexes.

- Has tastat mai el cotó dolç o cotó de sucre?
- En què s’assemblen els núvols i el cotó de sucre?
- Explica la metàfora “els núvols eren dolços perquè els feien de sucre”

Nebulosa Iris, NGC7023.

© Fotografia: sciesa.int

6. Anima’t a dibuixar, a la teua manera, aquestes metàfores:

La lluna era feta de trossets de miralls.

"Les estrelles eren les finestretes del cel."

(la lluna) Era l'estatge d'un vellet que sempre duia un feix de llenya seca a l'esquena.

"els núvols eren dolços perquè els feien de sucre, com aquell cotó de sucre..."

7. "Anar a costura", "fer campana", "anar a rossegons"...

Les **frases fetes** són frases d'ús comú que tenen un sentit figurat, sovint basades en metàfores com les que acabes de treballar. El significat d'una frase feta és diferent del que tenen les paraules que la formen per separat. Així, "quedar-se de pedra", o "canviar el xip" quan la vida no és "un camí de roses", "penjar una foto" o "llançar pilotes fora" quan no volem contestar clarament....

Com ara, quan:

• Parles pels descosits, o xarres pels colzes

- ☐ Parles molt baixet.
- ☐ Xarres massa.
- ☐ No parles mai.

(Frases fetes, Escola Ponent de Terrassa)

• Fiques la pota:

- ☐ T'equivoques d'una manera vergonyosa.
- ☐ Has ficat el peu en un bassal.
- ☐ Has menjant massa.

(Paraula en imatges, IES Isabel de Villena, València)

• Fas creu i ratlla:

- ☐ Marques el terra per jugar a pilota.
- ☐ Enredes molt.
- ☐ Oblides o persones alguna cosa.

(Origen frases fetes, J.M. Lillo)

Però vinga! No *perdem el temps*, que el *temps és or* i segur que no tens *el cap buit* ni et falta *un cargol*, i ja *has pillat* el concepte. Més val que no *furtes les idees* a ningú i relaciones cada frase feta amb el seu significat:

Frase feta	Significat
Anar a costura	Deixar d'assistir a una classe, a l'escola.
Fer campana	Anar alguna cosa per terra sense menyspreament o descuit.
Anar a rossegons	Antigament, anar a l'escola de nenes o pàrvuls.

8. En parelles o grups de tres persones feu un recull de frases fetes quotidianes. Intenteu “endevinar” amb quin recurs poètic s’han creat -comparació, personificació, metàfora.

"Frases fetes"	Recurs
 Tenir la mà trencada	

9. Per acabar, trieu una frase feta que us agrade i representeu-la com vulgueu: amb un dibuix, amb una fotografia o amb gestos.

SLC de Sant Boi de Llobregat

10. Recordes com van anar els teus primers dies d'escoleta? Escriu el més detalladament possible alguns dels records que tens o que t'han contat a casa.

This image shows a full page of blank graph paper. The grid consists of thin, light gray horizontal and vertical lines that intersect to form small squares across the entire page. There are no margins, text, or other markings present.

ESCOLTEM I PARLEM

Treballem en grups de dos o tres persones, de manera que juntes poseu en comú el que sabeu. Si desconexieu alguna cosa, no hi ha problema, pregunteu a la mestra o al mestre. Després, escriviu de manera individual.

- Us ha resultat senzill entendre la narració? Per què?
- Què vol contar l'autora? Quin és el tema?
- Llegiu en veu alta aquests poemes.

La meua escola es desperta

La meua escola es desperta
a ritme de txa-txa-txa.
A la porta sonen banjos,
a l'escala el contrabaix,
més endins se senten notes
de trombons i saxos alts.
Les guitarres, enfilades
a la taula del despatx,
carrisquegen divertides,
mai no perden el compàs.
El piano i la trompeta,
sempre tan enamorats,
van llançant-se miradetes
quan comencen a sonar.
Les congues i els clarinets,
d'allò més acomboiats,
fan duets vius que contesta,
amb estrèpit, el jazzband.
I un estol d'ocellets cantaires
que de cel van aplegant,
als xiquets i les xiquetes,
en convida a anar-hi entrant.

Maria Dolors Pellicer.
Esriptora.

La Rebolica

Els xiquets del meu poble
mai parlàvem valencià
i la mestra Dolorettes
ens va posar a cantar.
Vam fer una rebolica,
vam barrejar les cançons
i cantàvem convençuts
que sonaven molt millor.

Un llop amb les dents corcades
no pot menjar-se el torró
i ara només pren sopetes
de tonya, de mona o coc.
El Joan Petit quan balla
veu patir el llop
i festeja amb la Tarara
per tots els racons.

Ara ja cantem!
Ara ja ballem!
Si veren els iaïos que parle com ells!
Ara ja ballem!
Ara ja cantem!
Sense Dolorettes què estaríem fent?

Cançó de les Trobades 2020
Gràcia Jiménez
[La rebolica. cançó](#) (Els jòvens)

- De què parla cada poema?
- Trobeu que aquests poemes tenen alguna cosa en comú amb el conte de Carmelina Sánchez-Cutillas? Quina o quines?
- Per acabar este apartat, un repte: escolteu la cançó "La Rebolica" i eixiu a cantar-la i a ballar-la al pati.

PENSEM-HI

Parleu a classe sobre el que considereu que vol explicar l'autora, amb l'ajuda del mestre o de la mestra i plantegeu-vos un debat on cada persona explique el seu punt de vista sobre les característiques de l'escola que va viure Carmelina:

- La separació entre xics i xiques.
- Les famílies "pagaven" amb menjar els i les mestres.
- ...

INVESTIGUEM

- Rellegiu aquest fragment:

"d'un any enllà em van tancar a un col·legi a ciutat,..., i totes deien «Señor, cuánta incultura»... I no sé com ho van fer, però a poc a poc m'ho esborraren tot de la memòria."

Matèria de Bretanya, ed. 3i4

Com veieu, quan Carmelina deixa la "costura", l'escola infantil d'Altea, per anar-hi a l'internat de les monges, també va canviar de llengua -passà del valencià al castellà- i es perdé la màgia de les històries.

Aquella mateixa experiència l'explica Raimon en la cançó *Al meu país la pluja* (1983)

"A escola et robaven la memòria,
feien mentida del present.
La vida es quedava a la porta
mentre entràvem cadàvers de pocs anys.
Oblit del llamp, oblit del tro,
de la pluja i del bon temps,
oblit de món del treball i de l'estudi.
"Por el Imperio hacia dios"
des del carrer Blanc de Xàtiva.
Qui em rescabalarà dels meus anys
de desinformació i desmemòria?"

Pregunteu a casa si recorden els primers dies d'escola. On era? Fa quant de temps?
Parleu també amb persones més grans, de generacions anteriors... iaïos i iaïes, veïnat...
També podeu buscar en internet històries d'escola de persones de la segona meitat del s. xx i apuntar les dades que us interessin.

Per gestionar i organitzar la investigació, podeu utilitzar aquesta fitxa o inventar-vos-en una que us siga més útil:

Nom:	Nom de la primera mestra o mestre:
Edat:	Llengua que es parlava a l'escola:
Lloc de naixement:	Primer record escolar:
Llengua familiar:	Altres dades interessants sobre l'escola (Escola pública/ municipal /concertada/privada):
Estudis:	Quin és l'aprenentatge més important que va fer:
Nom de la primera escola:	Valoració general del període escolar:
Observacions: Anècdotes, comentaris, altres records...	

ESCOLTEM I PARLEM

Comenteu a classe el resultat de la vostra recerca i amb l'ajuda de la mestra o del mestre, escriviu les aportacions més interessants a la pissarra:

- Penseu que hi ha molta diferència entre les escoles de les persones més grans i les vostres? Per quina raó?
- Heu observat diferència entre les escola dels pobles i les de la ciutat? Quina?
- Quantes persones van estudiar en valencià? Quantes en saben llegir i escriure en valencià?
- Hi ha alguna persona que va "anar a costura"? I alguna ha anat a escola de xics o de xiques?
- Us ha ajudat el treball per a conèixer una mica com visqueren l'escola els vostres familiars?
- Què heu après?

ESCRIVIM I CREEM

Amb tota la informació que heu aconseguit, feu una llista dels avantatges i inconvenients de la vostra escola respecte de l'escola de fa anys i decidiu com seria l'escola perfecta.

Llegiu algunes estrofes del poema **L'escola que vull** de Carla Olivares i escriviu en parelles una nova estrofa per ampliar el poema:

L'escola que vull

L'escola que vull
Té un gran jardí
Arbres de troncs gruixuts
Per jugar a fet i amagar.

L'escola que vull
Sense escales i portes ben grans
Perquè les cadires de rodes puguin
passar.

L'escola que vull
Amb aules de grans finestres
A l'hivern, calefacció
A l'estiu brisa fresca i sol.

L'escola que vull,
Plena de gent de tots colors
Que ens ensenyen a jugar
A jocs de tot el món.

Carla Olivares Subirats
Podeu llegir-lo sencer al blog
[Com aprendre a aprendre.blogspot.com](http://Com.aprendre.a.aprendre.blogspot.com)

L'escola que vull

Per acabar, prepareu una acció conjunta que us permeta compartir el que heu après en aquesta unitat sobre Carmelina Sánchez-Cutillas. Us en proposem algunes, però podeu plantejar-vos-en moltes més:

Exposició AVL "Des de les fronteres del silenci" al Carme CCC

- Organitzeu una exposició a l'escola amb els murals, textos i il·lustracions que heu creat, així podreu compartir el que heu après amb altres classes.
- Organitzeu una xerrada sobre "l'escola del passat" i convideu alguna iaia o iaio perquè us conte com va viure l'escola dels anys de la posguerra o els inicis de la democràcia.
- Prepareu una entrevista a alguna persona que us vulga contar com fou la seua escola i enregistreu-la en vídeo o àudio sempre amb l'ajuda d'algun membre de la vostra família.

Unitat didàctica per Anna Gascon i Olga Gargallo
Maquetació Jordi Soriano